

CONCEPT

leder talent telt!

Jeugdvisie Enschede

Gemeente Enschede

Programma Opgroeien & Ontwikkelen
Mei 2012

1. Inleiding

In Enschede wonen 56.995 kinderen en jongeren van 0 tot en met 27 jaar. Zij vormen 36% van de totale bevolking. Deze jongeren draaien ieder op hun eigen plek volop mee in het leven van Enschede. Ze wonen er, groeien er op, gaan er naar school, bezoeken (sport)verenigingen en maken gebruik van allerlei voorzieningen.

De gemeente Enschede wil investeren in de jeugd. Wie de jeugd heeft, heeft immers de toekomst. We vinden het van essentieel belang dat jongeren hun talenten optimaal ontwikkelen en benutten, (sociaal-economisch) zelfredzaam zijn en in een veilige omgeving kunnen opgroeien tot sociaal vaardige en gezonde burgers die een goed perspectief hebben op de arbeidsmarkt.

Een gedeelde verantwoordelijkheid

We kunnen dit niet alleen, maar de gemeente pakt hierin haar rol om samen met de jongere zelf, de ouders of opvoeders, het onderwijs, de kinderopvang, (sport)verenigingen, werkgevers en vele anderen bij te dragen aan de talentontwikkeling van de jeugd. Daarin maken we telkens een scherpe afweging waar onze investeringen het hardst nodig zijn en het meeste effect zullen hebben om samen met onze partners de doelstellingen te bereiken. We nemen daarbij verantwoordelijkheden van anderen niet over, we leggen hem juist terug. We hebben vertrouwen in Enschede.

De lijn van deze jeugdvisie: heldere verantwoordelijkheden, gericht investeren

Het is de gemeentelijke ambitie om anders te sturen. Ten eerste willen we meer de verantwoordelijkheid van anderen versterken: gericht terugtreden en alleen faciliteren daar waar het effectief is en de belangen en verantwoordelijkheden van anderen overstijgt. Daarbij zijn de jongeren zelf (en hun ouders) heel belangrijk: uiteindelijk moeten zij de juiste keuzes maken. Daarom gaan we hen nadrukkelijk betrekken bij de uitvoering van de jeugdvisie, zodat ze hun verantwoordelijkheid kunnen pakken. Ten tweede willen we onze eigen middelen en activiteiten meer richten op de sociaal-economische opgave van de stad. Economische ontwikkeling en werk hebben immers de prioriteit van dit college.

Drie thema's

In deze visie staan we eerst kort stil bij enkele feiten en cijfers, waarna we drie thema's uitwerken langs deze twee lijnen:

1. Verhogen van het opleidingsniveau en benutten van talenten
2. Verbeteren van de aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt
3. Vergroten van zelfredzaamheid en alleen ondersteunen indien nodig: zo licht en zo nabij mogelijk

We werken vooral uit wat we *anders* gaan doen en waar we onze rol als gemeente willen wijzigen. In de uitvoering moet het gebeuren. De talentontwikkeling van onze jeugd is daarbij steeds het wenkend perspectief. De ene jongere is erg slim, de ander blinkt uit in creativiteit, organisatievermogen of lef. Onze stad kan het zich niet veroorloven deze veelkleurigheid aan talenten onbenut te laten: ieder talent telt!

2. Feiten, cijfers, ontwikkelingen

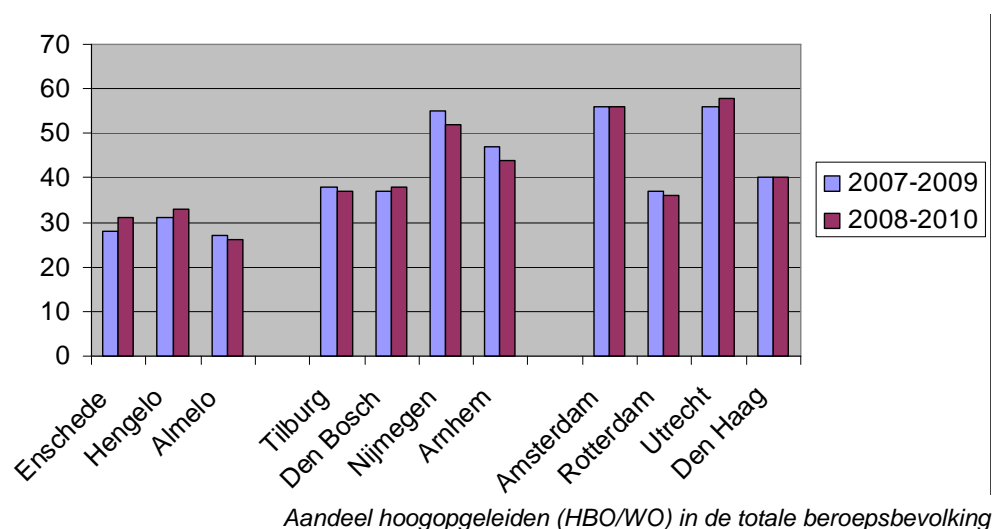
In dit hoofdstuk lichten we enkele belangrijke cijfers en ontwikkelingen toe, die effect hebben op het jeugdbeleid. Daarbij zijn drie ontwikkelingen te onderscheiden: de sociaal-economische opgave waar we als stad in de komende periode voor staan, de verschillende transitie die de komende jaren hun beslag krijgen en de eigentijdse benadering die de jongeren van nu vragen.

2.1 De cijfers: de sociaal-economische opgave

Enschede telde op 1 juli 2011 56.995 inwoners in de leeftijd 0-27 jaar, oftewel 36% van de bevolking. Er is sprake van een lichte ontgroening: het aantal jeugdigen neemt sinds 2006 iets af. De opbouw is als volgt:

Leeftijd	0-4 jaar	5-11 jaar	12-18 jaar	19-24 jaar	25-27 jaar
Aantal	8.601	11.977	12.061	16.847	7.509

De beroepsbevolking in Enschede is lager opgeleid dan gemiddeld in Nederland. Die achterstand willen we inhalen, maar dan moet tenminste de jongere generatie het beter doen dan landelijk gemiddeld.

Daarnaast blijkt ook dat de werkloosheid onder jongeren in Enschede relatief hoog is. Op dit moment (januari 2012) staan 1.123 jongeren tussen de 15 en 27 jaar geregistreerd als niet-werkende werkzoekenden. Voor de groep 20-27 jaar betreft dit 4,9% van de beroepsbevolking. Dit is hoger dan in de omliggende steden. Daarvan maken 575 jongeren gebruik van de WWB, van die 575 heeft de helft geen startkwalificatie. Ongeveer 1.200 Enschedese jongeren doen een beroep op de Wajong. Omdat de jongeren met een uitkering een beroep doen op gemeentelijke middelen, is het van het grootste belang deze groep zo klein mogelijk te houden. Bovendien verspillen we talent als jongeren aan de kant staan.

Er zijn, naast de algemene economische situatie twee belangrijke knelpunten aan te wijzen: voortijdige schooluitval en mismatch onderwijs-arbeidsmarkt.

Voortijdig schoolverlaten

De aanpak en de inspanningen van de afgelopen jaren hebben geleid tot een aanzienlijke daling, maar toch ligt het percentage voortijdig schoolverlaters in Enschede nog boven het landelijk gemiddelde.

VSV		2005-2006	2010-2011
VO	Enschede	2,1%	1,6%
	landelijk	1,7%	1,0%
MBO	Enschede	11,4%	9,3%
	landelijk	9,3%	7,2%

Ongeveer een kwart van de Enschedese jongeren t/m 27 jaar heeft het lastig tot zeer moeilijk om een zogenaamde startkwalificatie (een diploma voor MBO-2 of hoger, HAVO of VWO) te behalen. Door persoons-, thuis- en/of schoolgebonden factoren kunnen zij hun talenten langzamer of onvoldoende ontwikkelen. In schooljaar 2010-2011 hebben 530 jongeren de school zonder startkwalificatie verlaten. De onderwijsinstellingen en de afdeling Leerplicht/RMC werken nu samen in een stevige aanpak van het voortijdig schoolverlaten. We zetten deze aanpak voort, om een verdere daling van het aantal voortijdig schoolverlaters te realiseren.

Mismatch onderwijs - arbeidsmarkt

Landelijk is er sprake van een mismatch tussen onderwijs en de arbeidsmarkt. Er dreigt vooral een tekort aan vakmensen in de zorg en in de techniek. Dit geldt zeker voor de regio Twente. Hoewel de opleidingen techniek en zorg vrijwel zeker leiden tot een baan, kampen ze met een negatief imago. Rondom het VMBO bestaat er daarnaast negatieve beeldvorming, waardoor veel praktisch ingestelde leerlingen naar de HAVO gaan. Maar het aanvangssalaris van een gediplomeerde technische MBO'er is met ca. € 2.300 per maand al hoger dan van een bedrijfskundige. Scholen bieden vele opleidingen aan en vervolgens maken jongeren de keuze voor een hippe studie met trendy naam waar je vervolgens niets mee kunt op de arbeidsmarkt. Het economisch belang van onderwijs is buiten beeld geraakt. Omdat deze problematische situatie de belangen van de betrokken partijen overstijgt, ligt hier een taak voor de overheid.

2.2 Transitie: verschuiving van verantwoordelijkheden

Daarbovenop spelen de transitie Jeugdzorg, AWBZ, Werken naar Vermogen en Passend Onderwijs. Deze transitie is omgeven met onzekerheden en afhankelijk van de precieze besluiten die na de val van het kabinet worden genomen. Ondanks deze onzekerheden blijft de verwachting dat in de toekomst de gemeente verantwoordelijk wordt voor een steeds groter deel van het sociale vangnet. In de visie "Meedoen naar vermogen" is de richting beschreven die de gemeente hierbij wil inslaan. Deze richting staat ongeacht het precieze rijksbeleid overeind. In de uitgangspunten van de visie komen dezelfde zaken naar voren die ook in deze jeugdvisie van belang zijn:

- iedereen is naar vermogen zelf verantwoordelijk voor zijn eigen leven en doet naar vermogen mee,
- we investeren in de samenleving en in preventie via toegankelijke basisvoorzieningen,
- we werken samen met partners om op een slimme manier, met zo min mogelijk last van financieringsschotten, nieuwe dingen te ontwikkelen die bijdragen aan het bereiken van de doelstelling.

Bied kansen en zet in op preventie in de 'normale' omgeving

We kiezen ervoor om middelen zoveel mogelijk in te zetten om problemen te voorkomen en de jeugd kansen te bieden. Door dergelijke preventieve inzet verleggen we de focus van problemen en bedreigingen naar mogelijkheden en kansen. In aansluiting op onderzoek van prof. Micha de Winter c.s. en de visie "Meedoen naar vermogen" is het doel om bij die preventieve inzet de 'normale' omgeving van de jongere zoveel mogelijk in stelling te brengen. Binnen de professionele ondersteuning willen we de bureaucratie verminderen en transactiekosten omlaag brengen.

Cijfers jeugdzorg / passend onderwijs

Volgens gegevens van Bureau Jeugdzorg doen 2.400 Enschedese kinderen een beroep op enige vorm van jeugdzorg, waarvan:

Beroep op jeugdzorg	aantal
Verwijzing Bureau Jeugdzorg (per jaar)	700
GGZ (huis)arts verwijzing	912
Licht Verstandelijk Beperkt (ClZ verwijzing)	469
Gesloten jeugdzorg	38

Tegelijkertijd met de transitie van de jeugdzorg naar de gemeente, vindt er een bezuiniging plaats. Dat vraagt om een andere aanpak, waardoor we in Enschede spreken van een transformatie en niet van een transitie.

Kijkend naar passend onderwijs zijn de volgende getallen te noemen¹:

Passend onderwijs	PO	VO
totaal aantal leerlingen regulier (PO en VO)	13.775	8.367
(V)SO	348	375
LGF	138	162
deelname percentage (V)SO Enschede	2,5%	4,5%
deelname percentage (V)SO landelijk	1,7%	3,2%
aantal leerlingen van (V)SO naar regulier	119	106
effect per reguliere vestiging	+2,2	+7,6

Verschil met de transitie Jeugdzorg is dat de opdracht van passend onderwijs bij het onderwijs zelf ligt. Toch raakt het ook ons als gemeente, omdat het kunnen volgen van goed onderwijs cruciaal is voor de talentontwikkeling van jongeren en de mate waarin zij later op eigen benen kunnen staan. Het ligt in de lijn van de verwachtingen dat ondanks de val van het kabinet de stelselwijziging Passend Onderwijs doorgaat. Wel is in het stabiliteitsakkoord afgesproken dat de bezuinigingen op het speciaal onderwijs en de ambulante begeleiding achterwege blijven.

¹ PO= primair onderwijs, VO= voortgezet onderwijs, (V)SO= (voortgezet) speciaal onderwijs, LGF = leerlinggebonden financiering ("rugzakje"),

De opdracht blijft staan om meer kinderen “passend onderwijs” te bieden binnen het reguliere onderwijs. Dat betekent voor Enschede dat zo’n 225 kinderen uit het speciaal basis- en voortgezet onderwijs in het reguliere onderwijs moeten worden geplaatst. Gemiddeld genomen krijgt dan het PO er per vestiging ongeveer 2 leerlingen bij en het VO 7 à 8.

2.3 Jongeren van deze tijd

We verwachten veel van onze jongeren. En als gemeente bedenken we graag, samen met partners, oplossingen voor de uitdagingen die we hierboven geschetst hebben. Maar de huidige generatie jongeren is natuurlijk net zo eigenwijs als alle vorige generaties. We moeten er dan ook voor waken dat we oplossingen bedenken die niet aansluiten bij de wensen en behoeften van jongeren van deze tijd. Zij moeten uiteindelijk de goede keuzes kunnen maken. We hebben hún inbreng nodig bij de uitwerking van deze jeugdvisie. Maar voor hen staat een gemeente veraf van hun dagelijkse werkelijkheid. We gaan dus zoeken naar de juiste kanalen, de juiste toonzetting om het perspectief van de jongeren te ervaren en te benutten.

De toename van mobiele telefonie, internetgebruik en social media (Twitter, YouTube, Hyves en Facebook) maken dat jongeren op een andere manier bereikt kunnen worden. Het onderzoek ‘Young Mentality’ van Motivaction geeft aan dat eigentijdse middelen en methoden en aansluiting bij de leefwereld van jongeren nodig zijn om hen te blijven bereiken. Eenzelfde beeld komt naar voren in een recente publicatie van Codename Future ‘Wat moet de internetgeneratie met een schoolboek?’ De rol van een technologische netwerk- en informatiesamenleving dringt ook in het onderwijs door, waarbij de grenzen van ‘leren binnen de school’ en ‘leren buiten de school’ anders komen te liggen.

We willen goed gebruik maken van de kansen die de moderne informatiesamenleving biedt.

Te denken valt aan de inzet van YouTube, Twitter, Hyves en Facebook om informatie en recensies over bijvoorbeeld school bij jongeren op te halen, om ze zelf hun ervaringen/prestaties/talenten zichtbaar te laten maken (bv. stageverslagen en –filmpjes via een besloten Facebook-pagina), om virtueel stage te lopen via serious games of bedrijven in de school te halen door film of livestreams.

2.4 Tot slot

Vanuit de sociaal economische opgave en de komende transitie zetten we in deze jeugdvisie in op drie thema’s:

1. *goed opgeleide jongeren, die hun talenten kennen en benutten;*
2. *een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, in samenwerking met onderwijs en werkgevers;*
3. *een preventieve aanpak, waardoor zo licht mogelijk problemen kunnen worden opgelost en het eigen netwerk van jongeren en kinderen (ouders, scholen, verenigingen) wordt versterkt.*

Deze thema’s vragen slim balanceren: aan de ene kant willen we de verantwoordelijkheden helder laten liggen waar ze horen (bijvoorbeeld bij de school of directe omgeving van een jongere), aan de andere kant kan preventief werken en het op tijd een licht steuntje in de rug bieden het latere (intensievere) beroep op het sociale vangnet verminderen.

3. De drie thema's: wat gaan we doen?

3.1 *Goed opgeleide jongeren; benutten van talenten*

Een goed opgeleide bevolking is voor onze stad van groot belang. We willen dan ook dat jongeren goed worden opgeleid en dat ze hun talenten optimaal kunnen ontwikkelen: ieder talent telt! Kwalitatief goed onderwijs is daarbij van essentieel belang. Maar ook de beschikbaarheid van goede voor-schoolse voorzieningen. En transparante informatie voor ouders en jongeren om die voorzieningen te kunnen kiezen die het beste passen bij hun wensen en talenten.

Hoewel de kwaliteit van het onderwijs grote invloed heeft op de toekomst van onze jongeren en onze stad, hebben we geen expliciete taak: die is belegd bij schoolbesturen, ouders, leerlingen, Onderwijsinspectie en de minister van Onderwijs. Daarom kiezen we voor instrumenten die scholen, ouders en kinderen helpen in het waarmaken van hún verantwoordelijkheid. We brengen, bijvoorbeeld, de kwaliteit van het onderwijs in beeld en gaan daarover met de scholen, de ouders en de leerlingen in gesprek. Ook willen we de mogelijkheden van ouders en jongeren versterken om weloverwogen voor een school te kiezen. Dit kan leiden tot kwaliteitsverbeteringen, omdat minder goede scholen te maken zullen krijgen met teruglopende leerlingaantallen. We stimuleren de opvang- en onderwijspartijen om de ouderbetrokkenheid bij de educatie van het kind te vergroten. Ouders hebben een cruciale rol bij de begeleiding van de (school)loopbaan. Voor ouders die deze rol niet waar (kunnen) maken, zoeken we naar alternatieven.

Daarnaast voeren we, natuurlijk, onze wettelijke taken uit op het gebied van leerplicht, onderwijshuisvesting, Voor- en Voegschoolse Educatie (VVE), leerlingenvervoer en de zorg om de school.

A. Zo vroeg mogelijk vergroten van kansen voor kinderen: voor- en voegschoolse educatie

Om kinderen optimale kansen te bieden, moeten eventuele achterstanden voorkomen en bestreden worden. Onderzoek laat zien dat investeringen in voegschoolse voorzieningen voor jonge kinderen een hoog rendement hebben. We blijven dan ook investeren in voldoende aanbod van voegschoolse educatie van goede kwaliteit. In lijn met recente afspraken tussen Rijk en gemeenten (Bestuursafspraken "Effectief omgaan met VVE") gaan we gewenste kwaliteitsverbeteringen vertalen in noodzakelijke acties voor onze partners.

We ontwikkelen een nieuw subsidiestelsel peuterarrangementen en VVE, waarin peuterspeelzaalwerk wordt geïntegreerd in de kinderopvang. Daarmee kunnen we de middelen die het Rijk beschikbaar stelt voor VVE en het peuterwerk zo richten, dat:

- de toegankelijkheid voor kinderen die het nodig hebben, is geborgd;
- het eenvoudiger wordt voor ouders;
- aanbieders van VVE-voorzieningen hun verantwoordelijkheid kunnen nemen voor kwaliteit en kwantiteit

De leerontwikkeling van kinderen en jongeren is sterk gebaat bij een doorlopende leerlijn. Een leerlijn waarbij opeenvolgende activiteiten of fases goed op elkaar aansluiten en het stokje bij de schakelmomenten goed wordt overgedragen. We constateren wat dat betreft een kwetsbare plek bij de overgang van voegschoolse educatie naar het basisonderwijs.

Daarom zijn we in Enschede samen met scholen, peuterspeelzalen en de kinderopvang gestart met de ontwikkeling van Integrale Kindcentra 0-13. Voor ouders betekent het Kindcentrum 0-13 dat partijen waar ze nu nog afzonderlijk mee te maken hebben, zich presenteren als één organisatie. Dat komt de ontwikkeling van hun kind ten goede en helpt hen om de zorg voor hun kind beter te combineren met werk. Voordelen zijn door de jaren heen meer continuïteit in de opvang, het onderwijs en de verzorging van hun kind en minder (administratieve) rompslomp.

De rol van de gemeente ligt m.n. in het subsidiëren van de VVE- en peuterarrangementen, toezicht op de kwaliteit en het aangaan van gesprekken met de partners over de doorontwikkeling en resultaten van de kindcentra.

B. Goede voorlichting over scholen en carrièremogelijkheden

Het kiezen van de juiste school is een cruciale stap in de voorbereiding op je toekomst. Ouders en jongeren geven aan dat die keuze op dit moment best lastig is. De informatie over het onderwijs is weinig toegankelijk en diffuus. Ouders én het onderwijs zelf geven aan dat dit beter kan en beter moet. De gemeente ziet het als haar taak om de informatie over onderwijsaanbod, kwaliteit, schoolprestaties en begeleidingsmogelijkheden van de Enschedese scholen te ontsluiten en overzichtelijk aan ouders en jongeren te presenteren. Het gaat daarbij niet alleen over de (onderwijs)opbrengsten, maar om meerdere aspecten waarin scholen zich onderscheiden zoals cultuur en sport.

Daarnaast organiseren we met het onderwijs voorlichtingsbijeenkomsten voor ouders, waarin ook het perspectief op de latere carrière aan de orde komt: een goed beeld van de werkgelegenheid in Twente en daarbuiten en de (onderwijs)routes die daarheen leiden. Dit leidt tot keuzes voor onderwijs dat beter past bij de talenten en interesses van kinderen en ook tot een scherpere selectie op kwaliteit. We versterken zo de verantwoordelijkheid van ouders en scholen, door relatief lichte inzet van de overheid.

C. Monitor schoolprestaties

Kwalitatief goed onderwijs is essentieel voor een goed opgeleide Enschedese bevolking. Maar hoe weten we wat de kwaliteit van het onderwijs in Enschede is? De schoolprestaties worden beoordeeld door de Onderwijsinspectie (per school). Maar ook de scholen zelf hebben zicht op de opbrengsten en de prestaties. Daarnaast gaan we ouders, leerlingen en partners bevragen. Met het zo opgehaalde beeld (monitor) uit verschillende gegevensbronnen kunnen we een transparant beeld geven hoe het onderwijs in Enschede ervoor staat en krijgen we scherp waar we nog zouden kunnen verbeteren. Deze informatie bespreken we met de schoolbesturen en stellen we beschikbaar voor alle inwoners van de stad,

D. Heroverweging gemeentelijke investeringen in de kwaliteit van het onderwijs

Hoewel we als gemeente geen directe verantwoordelijkheid hebben voor de kwaliteit van het onderwijs, hebben we er de afgelopen jaren wel veel in geïnvesteerd. Zo hebben we, bijvoorbeeld, twaalf jaar lang (met succes!) geïnvesteerd in Opbrengstgericht werken in het Primair Onderwijs om daarmee de taal- en rekenprestaties van kinderen te verhogen; en hebben we recentelijk mentorentrainingen georganiseerd voor docenten in het Voortgezet Onderwijs. Dit alles omdat we kwalitatief goed onderwijs zo belangrijk vinden en omdat we weten dat de kwaliteit van docenten daarbij zo bepalend is.

Recentelijk zijn door het ministerie van OCW nieuwe stappen gezet om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren en een resultaatgerichte leercultuur te stimuleren. Hiervoor worden afspraken gemaakt met de scholen en ook middelen beschikbaar gesteld.

Wat ons betreft een goed moment om te herijken of en op welke wijze we als lokale overheid willen blijven investeren in de kwaliteit van het onderwijs. We bespreken op dit moment met schoolbesturen welke investeringen nodig zijn om de lokale onderwijsambities waar te kunnen maken. De verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het personeel leggen we meer terug bij het onderwijs. We zijn bereid een bijdrage te leveren, mits passend bij onze gemeentelijke verantwoordelijkheid en bijdragend aan onze gemeentelijke doelstellingen. Die bijdrage kan onder andere bestaan uit het zichtbaar maken van de kwaliteit zoals die door leerlingen en hun ouders ervaren wordt.

E. De overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs: talentbegeleiders

Kinderen moeten goed voorbereid de arbeidsmarkt kunnen betreden. Daarvoor is het nodig dat ze een goed beeld hebben van hun talenten en van welke opleiding of beroepsrichting hier bij hoort. De keuze aan het eind van groep 8 voor een school voor voortgezet onderwijs is een eerste belangrijke stap. Maar in klas 3 van het VO blijkt dat 34% van de leerlingen op een ander niveau zit dan geadviseerd bij de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs (16% stroomt af en 18% stroomt op). Afstroom blijkt met name plaats te vinden bij een specifieke groep kwetsbare jongeren. In een pilotproject gericht op deze kwetsbare jongeren dat momenteel op drie clusters van scholen in Enschede wordt uitgevoerd, worden leerlingen uit groep 8 PO en klas 1 VO in de overgang van PO naar VO gecoacht door talentbegeleiders. Deze talentbegeleiders richten de aandacht op talenten in plaats van problemen. Daarmee wordt de kans op een passende opleiding en carrière vergroot. We willen deze werkwijze structureel maken en bij het onderwijs neerleggen.

De gemeente geeft daarmee een tijdelijke impuls, na het constateren van een kwetsbare situatie die niet voldoende door de andere partijen (kan) worden opgepakt. Maar legt daarna de verantwoordelijkheid weer bij de scholen.

F. Passend onderwijs

Het is door de val van het kabinet niet helemaal zeker hoe het verder gaat met de voorgenomen wijzigingen passend onderwijs. Maar het is al wel duidelijk dat de bezuinigingen van de baan zijn, en dat de aangekondigde stelselwijziging met een jaar uitstel doorgaat. Aan de scholen dus straks de opdracht om als collectief voor elke leerling in een regio een passende onderwijsplek aan te bieden. Dit geldt zowel voor leerlingen met beperkingen als voor excellerende jongeren. De scholen moeten dit aanbod gezamenlijk vastleggen in een regionaal ondersteuningsplan. De zorg voor passend onderwijs is daarmee in de eerste plaats een verantwoordelijkheid voor de scholen en hun besturen in de regio. Maar de gemeente volgt het onderwijs hierin kritisch. Het is van groot belang dat alle jongeren een passende plek dichtbij huis kunnen vinden. Niet alleen omdat het van zichzelf van belang is, maar ook omdat falen op dit vlak rechtstreeks gevolgen zal hebben voor de gemeente. Ofwel meer uitvallers en een grotere aanspraak op uitkeringen, dan wel een verspillen van toptalenten die juist een bijdrage kunnen leveren aan een aantrekkelijke arbeidsmarkt.

Acties:

- Kwaliteitsafspraken VVE (Bestuursafspraken “Effectief omgaan met VVE” met het Rijk) op lokaal niveau vertalen in acties voor onze partners.
- Investeren in de versterking van de doorlopende leerlijn door de ontwikkeling van Kindcentra 0-13. De regie ligt bij de scholen, als eerstverantwoordelijken voor de onderwijskwaliteit. Dit leidt tot een nieuwe gemeentelijke rol in het kader van peuterwerk en VVE. Er komt een nieuw subsidiestelsel peuterarrangementen en VVE, waarin peuterspeelzaalwerk wordt geïntegreerd in de kinderopvang.
- Goede voorlichting over Enschedese PO- en VO-scholen aan leerlingen en ouders (o.a. via nieuwe website), waardoor zij een betere schoolkeuze kunnen maken. Bijeenkomsten (laten) organiseren waarop ouders algemene informatie krijgen over het VO en de arbeidsmarkt.
- Opzetten van een monitor die de kwaliteit en profilering van scholen weergeeft. Opzetten van een systeem, zodat ouders en leerlingen onder andere via social media mee kunnen denken over hoe de kwaliteit van het onderwijs verbeterd kan worden. Ook bij het opzetten van het systeem zelf worden ouders en leerlingen actief betrokken.
- Herijking gemeentelijke investeringen in de kwaliteit van het onderwijs.
- Inzet van talentbegeleiders bij de overgang van PO naar VO voor een pilotperiode van drie jaar. Afspraken met de (onderwijs-)partners over hoe en op welke wijze de werkwijze van de talentbegeleiders binnen de reguliere onderwijssystemen wordt geborgd.

Vervolg Acties:

- Passend onderwijs: kritische beoordeling van het regionale ondersteuningsplan dat de samenwerkingsverbanden PO en VO opstellen voor een sluitend aanbod van thuis-nabij passend onderwijs. Monitoring van de effecten (leerlingstromen en uitval), rapportage en indien nodig aanspreken van het onderwijs.

3.2 Een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt

Beschikbaarheid van een gekwalificeerde beroepsbevolking en een goede match tussen opleiding en werk maken de komende jaren het verschil in de economische ontwikkeling van de regio Twente en daarmee ook van de gemeente Enschede. Een mismatch leidt tot werkloosheid bij schoolverlaters, vertrek van bedrijven of het invliegen van personeel van elders. En de consequenties van een mismatch komen voor rekening van de gemeente (verstrekken van uitkeringen). Voor de toekomst is de verwachting dat de arbeidsvraag hoog zal zijn in de kansrijke sectoren zorg en techniek (zie de analyse in de Enschedese Arbeidsmarkt aanpak). Het is belangrijk dat jongeren de goede keuze weten te maken als het gaat om een beroepsopleiding. Niet alleen moet een opleiding aansluiten bij hun talenten, maar er moet uiteindelijk ook werk mee te vinden zijn. De gemeente heeft hierin een rol, omdat de mismatch tussen onderwijs en arbeidsmarkt de afzonderlijke belangen van de betrokken partijen overtreft. Het onderwijs wil vooral kwaliteit leveren binnen de bestaande opleidingen (of soms simpelweg zoveel mogelijk studenten aantrekken); werkgevers hebben veelal geen tijd om hierin te investeren en veel jongeren willen in de eerste plaats vaak vooral doen 'wat leuk is'.

A. Beroepsoriëntatie naar kansrijke sectoren

Uit onderzoek (Erasmusschool of Economics, 2011) blijkt dat vooral de school invloed heeft op de keuze voor techniek binnen en na het VMBO, o.a. door te testen op interesse, een duidelijk schooladvies, het geven van prioriteit aan techniek en goede voorlichting te geven over de arbeidsmarktperspectieven van technische opleidingen. Dit laatste is extra belangrijk, omdat we constateren dat een deel van de leerlingen en hun ouders (met name bij allochtone bevolkingsgroepen) nu een vrij negatief beeld heeft, terwijl de perspectieven juist goed zijn. Daarnaast blijken ook bedrijven invloed te hebben op de keuze voor techniek, via bijbaantjes en stages.

De rijksoverheid wil sturen in het opleidingsaanbod van MBO's. Zo wordt ervoor gezorgd dat afgestudeerde vakmensen ook werkelijk aan de slag kunnen en dat het bedrijfsleven kan rekenen op de beschikbaarheid van voldoende en goed opgeleide arbeidskrachten. Door concentratie en intensivering van opleidingen wordt de kwaliteit van opleidingen op peil gehouden en zelfs verbeterd, ook als leerlingenaantallen door demografische ontwikkelingen teruglopen. De Regio Twente is via POWI (Platform Onderwijs, Werk en Inkomen) ook erg actief, met de Twentse Techniekagenda Onderwijs Arbeidsmarkt van 2011 en de Human Capital Route. In Twente blijft circa 70% van de jongeren in de regio na het behalen van de beroepsopleiding. De verwachte vraag op de arbeidsmarkt naar mensen geschoold in de techniek of in de zorg zal dan ook onderwerp van gesprek zijn met het ROC van Twente.

We verbinden vooral de scholen aan dit onderwerp: ook zij moeten zich eigenaar gaan voelen van het probleem. Aandacht voor techniek, al vroeg in de basisschooltijd, levert een belangrijke bijdrage aan het wekken van belangstelling voor dit werkveld. Dit vraagt iets van het onderwijzend personeel en daarmee ook van de lerarenopleidingen. Met hen gaan we dan ook in gesprek. Daarnaast gaan we de scholen actief in contact brengen met bedrijven voor wie een werknemerstekort dreigt.

En dan hebben we de jongeren zelf. Zij moeten uiteindelijk beslissen. Wat maakt dat zij wel of niet kiezen voor een studie in die richtingen? We gaan het hen gewoon vragen. We kunnen aanwezige kennis bij betrokkenen beter benutten om er samen voor te zorgen dat ouders en jongeren een juist beeld krijgen van werk- en salarisperspectief in sectoren als zorg en techniek. Moderne media kunnen helpen om concrete antwoorden en oplossingen te vinden, maar ook om hulp te vragen. De gezamenlijke kenniscentra bijvoorbeeld hebben een flyer en beroepentest ontwikkeld op www.beroepeninbeeld.nl. Ook (Enschedese) bedrijven zijn actief met bijvoorbeeld een Carrière GPS en een serious game voor virtuele stages.

B. Talent voor ondernemerschap

Een deel van de jongeren heeft het talent en de ambitie om een eigen onderneming te runnen. Ondersteuning en inspiratie vanuit de gemeente, ROC van Twente, ROZ-Twente, de Kamer van Koophandel en werkgeversorganisaties kan hen helpen het ook te gaan doen. De Saxion Hogeschool biedt een Academie voor Ondernemerschap, het ROC een project. De gemeente stimuleert ondernemerschap al in het basisonderwijs.

Om talent voor ondernemerschap te stimuleren is het project Jonge Ondernemers Enschede (JOEnschede) gestart. Vijf ondernemende Enschedese jongeren roepen jaarlijks leeftijdsgenoten (10-18 jaar) op om met ondernemingsplannen te komen. Na een openbare presentatie kiest een jury vijf winnaars die ieder € 1.000 ontvangen om de ondernemingsplannen uit te voeren. De winnaars krijgen tevens een eigen coach toegewezen, die hen begeleidt en helpt met de bedrijfsvoering. De € 1.000 moeten zij proberen terug te verdienen, zodat het project volgend jaar kan worden herhaald. Aan het eind van het schooljaar wordt gekeken welke onderneming de meeste winst heeft behaald. Het winnende team ontvangt de JOEnschede-award 2011-2012 en organiseert volgend jaar JOEnschede.

C. Voortijdig schoolverlaten (VSV)

Een groot probleem is het aantal jongeren dat zonder startkwalificatie (diploma voor MBO-2 of hoger, HAVO of VWO) de school (voortijdig) verlaat. Voortijdig schoolverlaten is vaak een eindpunt van een moeizame schoolloopbaan. Dit heeft bijvoorbeeld te maken met een gebrek aan motivatie, de focus op het vinden van een baan of met persoonlijke- of gezinsproblemen.

Het beleid van Leerplicht/RMC is er dan ook op gericht vroegtijdig te interveniëren om daarmee erger (schooluitval) te voorkomen. Er zijn afspraken gemaakt met het onderwijs om ook niet-leerplichtige jongeren bij eerste tekenen van verzuim te melden, zodat Leerplicht/RMC de aanpak van het onderwijs kan ondersteunen. Hierbij kan overigens geen gebruik gemaakt worden van dwang en drang vanuit de Leerplichtwet, omdat de doelgroep 18-23 jaar niet meer leerplichtig is.

De komende periode sluiten we een nieuw convenant VSV, waarbij het VO, het MBO en de gemeenten uit de regio afspraken maken om gezamenlijk het aantal VSV-ers verder terug te dringen. De onderwijsinstellingen in Twente krijgen € 2,4 miljoen om aan de hand van een grondige analyse in overleg met de gemeente(n) de juiste maatregelen te ontwerpen. Eén van de maatregelen moet in ieder geval betrekking hebben op de ondersteuning van overbelaste jongeren. M.n. jongeren die vanuit thuis niet het juiste voorbeeld noch de nodige steun krijgen op gebied van onderwijs en werk, verdienen de aandacht.

Met dit nieuwe convenant hebben we de kans om met de onderwijspartners af te spreken met welke zaken we doorgaan en op welke onderdelen het beter kan en moet. Zo willen we voor jongeren die door de invoering van de entree-opleiding geen startkwalificatie weten te behalen, toch routes richting de arbeidsmarkt laten ontwerpen.

D. Klaslokaal van de toekomst

Stichting Basis Op Kop en City Learning Centre bouwen samen aan een netwerk dat een “Klaslokaal van de toekomst/Exploratorium” mogelijk gaat maken. Dit is een voorziening waar docenten (al dan niet met hun leerlingen) kunnen leren en oefenen met de lesmiddelen van de 21ste eeuw.

De gemeente faciliteert, via het beschikbaar stellen van ruimte en het maken van verbindingen met cruciale partners. Een vergelijkbare werkwijze als wordt gehanteerd met Polaroid en Kennishuis. De gemeente heeft ook de glasvezelaansluiting voor alle basisscholen mede mogelijk gemaakt. Deze wordt komende zomer voltooid. De gemeente onderzoekt met partners een revolving fund waaruit tablet-pc's beschikbaar gesteld worden voor elke PO- en VO-scholier in Enschede.

Acties:

- Scholen, bedrijfsleven en leerlingen bij elkaar brengen met als doel leerlingen te interesseren voor de kansrijke sectoren op de arbeidsmarkt. Middelen: samen lesprogramma's opzetten; voorlichting over beroepen verbeteren; rolmodellen (doelgroep gericht), moderne media en serious games e.d. inzetten; docenten die het voortouw nemen ondersteunen en verbinden; en monitoren van keuzes van jongeren en hun routes naar werk (of uitkering). De leerstoel Talentontwikkeling kan hieraan een bijdrage leveren.
- Vanuit gemeente, ROC van Twente, ROZ-Twente, Kamer van Koophandel samen met het onderwijs concrete activiteiten initiëren om ondernemerscompetenties te versterken bij kinderen en jongeren.
- Het project JOEnschede continueren en de resultaten monitoren (worden en blijven jongeren ondernemer?).
- Nieuw convenant VSV sluiten, waarbij het VO, het MBO en de gemeenten uit de regio afspraken maken om gezamenlijk het aantal VSV-ers verder terug te dringen.
- Scholen stimuleren en faciliteren om lesmiddelen en lesmethoden van de 21ste eeuw te gebruiken in de dagelijkse onderwijspraktijk

3.3 Meer preventie, minder zorg

Zo'n 85% van de Enschedese jeugd redt zich prima, onder andere door gebruik te maken van de basisvoorzieningen in de stad. Zo'n 10% kan zich redden met een lichte ondersteuning en de overige 5% heeft zorg nodig.

Er kan veel verbeterd worden in de ondersteuning die jongeren krijgen vanuit het jeugdzorgsysteem. Opvoedvragen groeien te vaak uit tot zorgproblemen en worden buiten de sociale omgeving om door gespecialiseerde jeugdhulpverleners ter hand genomen. Daardoor lopen ook de kosten van jeugdzorg op. Diverse recente rapporten en adviezen roepen op om te werken aan een eenvoudiger jeugdzorgsysteem, waarin de veerkracht van gezinnen de basis is. Onnodig problematiseren en etiketteren wordt tegengegaan. We zetten in op zorg die de eigen kracht weet te versterken en de sociale omgeving kan activeren en benutten.

Een beter stelsel van jeugdzorg vraagt dan ook een bredere visie die uitgaat van de “gewone” plaatsen waar kinderen leven met hun opvoeders: gezinnen, buurten, (sport)verenigingen, kinderopvang en onderwijs. Beroepskrachten en professionals die op deze plaatsen als vanzelf betrokken zijn bij gezinnen, kunnen hen helpen hun problemen zo normaal mogelijk en binnen hun eigen sociale omgeving op te lossen. Vanuit die visie hebben we de afgelopen jaren in Enschede het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) ingericht. En vanuit diezelfde visie concretiseren we nu en in de komende jaren ons jeugdbeleid en de transitie jeugdzorg.

We willen de samenleving zo veel mogelijk in staat stellen om zelf met problemen uit de voeten te kunnen. Deels doen we dit door onze eigen gemeentelijke rol kleiner te maken, door professionals op de “gewone” vindplaatsen te scholen (bv. in de toepassing van de opvoedmethode Triple-P), door laagdrempelig informatie en advies te geven (via het Loes-loket en website), deels ook door maatschappelijke inzet van partners te stimuleren en belonen, bijvoorbeeld via ons beleid rondom de vitale sportverenigingen.

Vanuit de ondersteuning die vanuit de overheid wordt geboden, willen we de zwaardere, specialistische zorg die de afgelopen jaren is ontstaan, keren richting een focus op talenten, kansen en het op een positieve manier werken. Daarbij is het noodzakelijk om minder nadruk te leggen op sturen, controleren, indicaties stellen en doorverwijzen (vanuit de logica van het zogenaamd beheersen van risico's) en meer op ontmoeten, vertrouwen opbouwen en gesprekken voeren (zie ook het RMO-advies “Ontzorgen en normaliseren”, 2012).

A. Doorontwikkeling CJG in lijn met de ontwikkeling wijkteams en de Transitie jeugdzorg: nadruk op preventie

In de transitie jeugdzorg komen taken en verantwoordelijkheden naar de gemeente toe. De ambitie is te investeren in tijdige, lichte ondersteuning en preventie, om daarmee onnodig zware zorg te kunnen voorkomen. Zo kunnen we de zware zorg ook voor langere termijn beschikbaar houden voor die jeugdigen die het nodig hebben.

In de preventieve aanpak is een centrale rol voor het CJG weggelegd. De richting die de gemeente hierbij voorstaat, is het hebben van laagdrempelige opvoedondersteuning in de omgeving van het kind (thuis, school, (sport)vereniging), het versterken van de rol van de ouder als opvoeder en partner van het onderwijs, het werken aan een positieve benadering door de professionals (focus op kansen in plaats van problemen) en dan pas de overgang naar de (lichte) zorgstructuur van bijvoorbeeld de wijkteams.

Naast de ondersteuning van ouders wordt ingezet op opgroeiondersteuning van de jongeren zelf. Dit doen we wezenlijk anders. Met inbreng van jongeren zelf is er inmiddels een laagdrempelig instrument voor preventieve opgroeiondersteuning ontwikkeld voor en door jongeren; de website www.ondertusseninenschede.nl. Een redactie van jongeren beheert de website en bewaakt dat deze aansluit bij de belevingswereld van jongeren: visueel, interactief, met serieuze informatie en vooral met fun. De serieuze opgroei-kant wordt geleverd door de professionals in de stad. De koppeling aan Twitter, Hyves en Facebook maakt interactie met jongeren mogelijk. Jongeren kunnen digitaal hulpvragen stellen. Bij zwaardere problematiek worden zij doorverwezen naar de juiste hulpverlener.

Als intensievere ondersteuning nodig is, maakt ontschotting van budgetten en regelingen en de ontwikkeling van de wijkteams in Enschede het straks mogelijk veel meer te werken vanuit maatwerk en de aanpak “één huishouden, één plan”. Daarmee bieden we efficiënte combinaties van lichte en zware ondersteuning, van preventieve en curatieve interventies, afhankelijk van de situatie van een jongere of een huishouden. Met veel gebruik van eigen kracht en sociale netwerken, over de grenzen van leefgebieden heen en met minder transactiekosten en bureaucratie².

² Zie ook de visie “Meedoen naar vermogen”.

De gemeente krijgt ook de verantwoordelijkheid voor zware vormen van jeugdzorg, waarvan de toegang tot zorg niet door onszelf georganiseerd wordt, maar door bijvoorbeeld een maatregel van de rechter. Het gaat om taken als jeugdbescherming en jeugdreclassering. In samenwerking met de veertien Twentse gemeenten bekijken we welke van deze taken het beste lokaal of regionaal geregeld moeten worden.

B. Zorgstructuur in en om school

Jongeren brengen een groot deel van hun tijd door op school. Ook daar kunnen zich problemen voordoen en dan is in eerste instantie de school aan zet: goede zorg *in* de school is de verantwoordelijkheid van de school. De gemeente draagt hieraan bij via de inzet van schoolmaatschappelijk werk. De zorg *om* de school is de verantwoordelijkheid van de gemeente.

Dat betekent dat de gemeente op aangeven van de scholen moet zorgen voor goede zorg aansluitend bij en voortbouwend op de zorg *in* de school. Deze zorgstructuur verandert door de ontwikkelingen rondom de jeugdzorg en passend onderwijs. Daarom maken we nieuwe, goede afspraken met het onderwijs om te voorkomen dat jongeren afstromen of uitvallen. Ervaringen met ondersteuning in de eerste lijn, dicht bij het huishouden, laten zien dat dit een goede bijdrage kan leveren aan het terugdringen van zwaardere zorgvormen. Ook de zorgstructuur in en om de school moet dichtbij het kind en zijn thuisomgeving georganiseerd worden.

C. Jongerenwerk

De inzet van jongerenwerk wordt nadrukkelijker gericht op de doelstellingen van de sociale opgave: meer jongeren goed opgeleid en aan het werk. Jongerenwerk activeert en stimuleert jongeren om zelf dingen op te pakken en/of hun problemen op te lossen. Oftewel: om hun eigen kracht te versterken. Daarbij wordt een verbinding gelegd naar de natuurlijke vindplaatsen van jongeren: de school en de vitale vereniging. Door slimme combinaties met deze partners kan het jongerenwerk enerzijds de verantwoordelijkheid van de 'normale' omgeving versterken en anderzijds preventief werken ten opzichte van zwaardere ondersteuning.

D. Jeugd & overlast

We willen zo veel mogelijk preventief werken. Toch blijft het soms nodig om correctief op te treden, als jongeren ontsporen of overlast veroorzaken. De laatste jaren is ervaring opgedaan met de aanpak van overlast van jongeren in de wijken, waarbij allerlei aanpakken zijn uitgetoetst. We willen de resultaten van die verschillende aanpakken naast elkaar zetten en zo een lijn voor de toekomst uitzetten. Vragen als "hebben we de echt overlast bezorgende jongeren te pakken?", "hoe treden we op, wanneer passen we repressie toe?" en "hoe zorgen we dat ook deze jongeren in een positiever spoor komen" moeten worden beantwoord. De gemeente is sturend in deze aanpak.

E. Brede school-concept

Inzet van de brede-schoolmiddelen wordt minder vrijblijvend en meer gericht. In overleg met de schoolbesturen wordt de opzet nader uitgewerkt. Met hen spreken we af wat het basisaanbod op de terreinen gezonde leefstijl, sport & bewegen, cultuureducatie, natuur- en milieueducatie, sociaal emotionele ontwikkeling & gedrag en beroepenoriëntatie voor *alle* kinderen in Enschede wordt. Deze basis moeten de scholen op orde hebben. Daarnaast spreken we af welk plusaanbod op deze thema's in specifieke situaties wordt gerealiseerd. Daarbij ligt de focus op die kinderen die door omstandigheden (bijvoorbeeld wonend in een aandachtswijk) minder tot talentontwikkeling kunnen komen. Dat laatste werkt ondersteunend aan de opgave om de sociaal-economische kwetsbaarheid van de stad te verkleinen. Doordat het aanbod in samenwerking met andere partijen (zoals verenigingen) tot stand komt, wordt een natuurlijke overgang verkregen naar deelname aan de reguliere activiteiten van deze aanbieders.

F. Vitale sportvereniging

De inzet van sport als middel wordt al geruime tijd breed onderschreven. Een vitale sportvereniging zet haar kernkwaliteiten niet alleen in voor eigen leden, maar ook voor de samenleving door sport te verbinden met maatschappelijke vraagstukken in de stad of de wijk. Zo kan zij bijdragen aan persoonlijke ontwikkelmogelijkheden van jeugd, het verminderen van overgewicht en bewegingsarmoede, het bestrijden van vroegtijdig schoolverlaten en het versterken van sociale verbanden rondom deze jeugd.

Het Actieplan “Vitale sportverenigingen” geeft aan hoe wij investeren in sportverenigingen, vanuit de overtuiging dat daar waar jongeren toch al komen ook de kansen liggen voor slimme verbindingen en lichte steuntjes in de rug. Voordelen van de inzet van de sportvereniging hierbij zijn dat de jongere meedraait in een normale sociale context (in plaats van bij een instelling) en dat kosten worden bespaard door het inzetten van reguliere deskundigheid van sportvrijwilligers in plaats van specialistische deskundigheid van professionals.

Acties:

- Doorontwikkelen CJG tot een laagdrempelige ondersteuningsstructuur, waardoor zwaardere zorg minder vaak nodig is. Toekomstdoel is om middelen te verschuiven van de interventiekant naar de preventieve kant.
- Doorontwikkelen van het jongerenportal “Ondertusseninenschede” tot een centrale plek en aanjaagfunctie voor opgroei-ondersteuning en jongerenparticipatie.
- Intensiveren van de verbinding met de wijkteams, zodat er een ondersteuningsstructuur ontstaat waarbij vroegtijdig lichte hulp geboden wordt, maar ook flexibel kan worden geschakeld naar intensievere ondersteuning. Zo kan efficiënte en effectieve ondersteuning (zo licht als mogelijk, zo zwaar als nodig) worden geboden, op basis van “één huishouden, één plan”. Onderzoeken hoe budgetten zoveel mogelijk kunnen worden ontschot.
- Evalueren van de huidige zorgstructuur en de rol van het schoolmaatschappelijk werk daarin, als verbinding tussen de zorg *in* de school en de zorg *om* de school. In samenwerking met het Programma WZW op casusniveau onderzoeken of de wijkteams taken van de ZorgAdvies-Teams (ZAT's) kunnen overnemen.
- De inzet van jongerenwerk nadrukkelijker richten op de doelstellingen van de sociale opgave, met als uitgangspunten versterken van de eigen kracht van de jongeren en meer verbinding met de natuurlijke vindplaatsen.
- Onderzoeken van de meest effectieve manier van overlastbestrijding van jongeren in de stadsdelen en bepalen van een stedelijke aanpak.
- Uitwerken nieuwe inzet Brede Scholen, inclusief nieuwe subsidieverordening.
- Uitvoeren Actieplan “Vitale sportverenigingen”. De gemeente heeft hierbij een faciliterende rol en laat de vitaliteit van de vereniging zelf de maat der dingen zijn. Door slimme combinaties van samenwerking tussen sport en andere beleidsterreinen het rendement van de inzet van de gemeentelijke middelen verhogen (met als inzet dezelfde inhoud voor minder geld of voor hetzelfde geld meer inhoud).

BIJLAGE 1. Financiën

De veranderingen in beleidsinzet leiden naar verwachting tot een andere inzet van de beschikbare middelen. Uitgangspunt is om de veranderende beleidsinzet te bekostigen door een herprioritering binnen het totaal van de bestaande budgetten van het programma Opgroeien & Ontwikkelen. Het schema hieronder laat de beïnvloedbare structurele budgetten van 2012 zien bij het programma O&O. Personeelskosten zijn op korte termijn niet beïnvloedbaar en daarom dus niet opgenomen. Omdat de kosten voor leerplicht en sportactivering personeelskosten betreft (respectievelijk € 762.000 en € 631.000), is daar geen bedrag opgenomen. De kosten voor onderwijshuisvesting en maatschappelijke accommodaties betreffen overwegend niet-beïnvloedbare kosten zoals gebouwge-relateerde kosten en kapitaallasten en zijn daarom niet in het overzicht opgenomen.

Post	Budget (x1.000€)
Kinderopvang	1.437
Peuterspeelzaalwerk	1.993
Onderwijskwaliteit, bestrijden achterstanden, talentontwikkeling	4.484
Aansluiting onderwijs-werk	213
Leerplicht/RMC	***
Brede scholen	635
Zorgstructuur jeugd	857
Jeugdveiligheid	68
Schoolzwemmen	275
Natuureducatie en kinderboerderijen	463
Speelvoorzieningen	104
Jongerenwerk	1.172
Opvoedondersteuning	121
Jeugdgezondheidszorg	4.589
Sportsubsidies	1.029
Sportactivering	***
Totaal	17.440